

ДИПЛОМАТИЧНИЙ ПРОТОКОЛ ТА ЕТИКЕТ (ІЗ ПРАКТИЧНОЇ РОБОТИ ДОСВІДЧЕНОГО ДИПЛОМАТА)

Дипломатам з багатим досвідом роботи, які працюють у вишах, варто поділитися своїм досвідом, пропустивши його через призму/ викладацької практики.

В Україні у близько двадцяти вишах є факультети міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій. Звичайно, якість підготовки фахівців-міжнародників у різних університетах відмінна. Це і зрозуміло, бо знайти в нашій країні таку кількість викладачів, — і з відповідним науковим ступенем, і з досвідом дипломатичної роботи, — неможливо. Тому у більшості зазначених вишів викладають люди, які зовсім не бачили, що таке закордонне представництво, як воно функціонує і які завдання виконує.

Тому дипломатам з багатим досвідом роботи, які працюють у вишах, варто поділитися своїм досвідом на сторінках публічних видань, пропустивши досвід через призму викладацької практики.

Автор цих рядків більш ніж двадцять п'ять років пропрацював у дипломатичній службі СРСР та України. За цей період довелось організовувати безліч заходів, пов'язаних з дипломатичним протоколом і етикетом, на практиці реалізовувати знання, отримані у Дипломатичній академії МЗС Радянського Союзу. У той час вивчали дисципліну за єдиним підручником Ф. Ф. Молонова "Дипломатичний протокол і дипломатична практика" [11]. До речі, ця книга була фундаментальною працею про основи радянського протоколу та протокольної практики. У ній розглядалися питання встановлення і підтримання дипломатичних відносин між державами, функції та діяльність дипломатичних представництв, норми і правила дипломатичного етикету. Завдяки цьому підручнику тисячі радянських дипломатів пізнали секрети дипломатичної служби.

Розбудова української зовнішньополітичної служби потребувала створення власної школи дипломатичного протоколу та етикету. В її основі був видатний український дипломат Георгій Володимирович Чернявський, який більше п'ятнадцяти років керував протокольним підрозділом Адміністрації Президента України.

За роки незалежності в Україні сформувалася науково-викладацька база для опанування студентами дисципліни "Дипломатичний протокол та етикет". Серед найвідоміших праць авторів, які працюють у цій тематиці, варто виокремити: В. П. Галушко [2], Г. М. Калашник [3], О. П. Кулик [4], В. І. Резніченко [5], О. П. Сагайдак [6], П. Д. Сардачук, Т. І. Шинкаренко [1]. Однак із перелічених авторів лише П. Д. Сардачук має багатий досвід дипломатичної роботи, яким блискуче ділиться у своїй книзі.

Звернемося до класичного визначення дипломатичного протоколу. Українська дипломатична енциклопедія формулює його, як "сукупність загальноприйнятих норм, правил, традицій та умовностей, яких дотримуються уряди, державні установи, відомства закордонних справ, дипломатичні представництва, місії та представництва при міжнародних організаціях, офіційні особи та члени їх родин у міжнародному спілкуванні з урахуванням місцевої практики" [8, 366].

У зазначеній енциклопедії дається тлумачення дипломатичного етикету, як правила поведінки дипломатів та інших офіційних осіб під час різних дипломатичних заходів. Більшість правил дипломатичного, ділового, світського етикетів тією чи іншою мірою співпадають [9, 455].

З огляду на ці дефініції, стає зрозумілим, чому фахівець, який проходить підготовку на факультеті міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій, повинен досконало знати всі тонкощі дипломатичного протоколу та етикету.

У результаті навчання студент має опанувати такими компетенціями:

- характеризувати методи та засоби дипломатичної комунікації;
- характеризувати основні види документів і дипломатичного листування;
- описувати специфіку протокольної практики багатосторонньої дипломатії (міжнародних організацій, міжнародних нарад, конференцій, самітів тощо);
- характеризувати основні правила і норми дипломатичного етикету як складових іміджу сучасного дипломата, офіційної особи;
- складати підсумкові документи за результатами проведення дипломатичних бесід;

- моделювати схеми проведення різного роду представницьких заходів;
- розробляти програми візитів;
- моделювати схеми розміщення під час нарад, переговорів, самітів, конференцій, дипломатичних прийомів, у транспортних засобах;
- використовувати отримані знання під час майбутньої роботи за фахом.

Зрозуміло, що більшість студентів-між-народників не потраплять до Міністерства закордонних справ, але поле для їх працевлаштування в Україні чи за кордоном досить широке. Зокрема, міжнародні департаменти міністерств і відомств, місцевих органів самоврядування, провідних фірм, засоби масової інформації тощо. Саме в цих організаціях їм знадобляться знання дипломатичного протоколу та етикету.

Тим не менше розпочнемо з дипломатії. О. П. Сагайдак дає визначення дипломатії, як "науки про міжнародні відносини і мистецтво ведення переговорів главами держав і урядів та спеціальними органами зовнішніх відносин — МЗС, дипломатичними представництвами; участь дипломатів у визначенні курсу зовнішньої політики та її втілення в життя мирними засобами з метою захисту інтересів держави та її громадян" [6, 62].

Усі функції, пов'язані зі здійсненням зовнішньополітичної діяльності, можливо виконати за допомогою дипломатичного протоколу та етикету. Розглянемо головні з них саме з позиції практичної дипломатичної роботи.

Загальновідомо, що найскладнішою є підготовка й організація самітів глав держав. Україна за часів президентства Л. Д. Кучми досить активно прагнула бути регіональним лідером, і тому на цей час припадає велика кількість різноманітних самітів, ініціатором яких виступав саме Київ.

Розповімо лише про один із них, який довелося готувати. Йдеться про VI саміт президентів країн Центральної і Східної Європи, який пройшов 14-15 травня 1999 р. у м. Львові та став визначною подією у новітній історії України. Лідери восьми держав зосередили увагу на обговоренні теми "Людський вимір Європейської і регіональної інтеграції та його роль у будівництві нової Європи".

Л. Д. Кучма кілька років прагнув, щоб його прийняли у неформальний клуб президентів країн ЦСЄ. Ще у 1997 р. мені було доручено добитися запрошення президенту України на участь у четвертому саміті, який проходив у м. Любляна. Зустрівся з президентом Словенії М. Кучаном і висловив наше прохання. Пан президент повідомив, що вони, як країна-господар, мають право запросити лише президента однієї країни і вже запросили очільника Італії. Водночас М. Кучан пообіцяв допомогти запросити Л. Д. Кучму на п'ятий саміт у Братиславу в 1998 р.

З Любляни повернувся у Будапешт, де зустрівся з президентом Угорщини А. Гьонцем і звернувся до нього з проханням сприяти запрошенню Л. Д. КУЧМИ на п'ятий саміт.

Угорський президент зголосився допомогти, і Україну запросили у Братиславу де, своєю чергою, український президент запросив своїх колег на шостий саміт у Львів.

Це і є практичний урок на тему "офіційні контакти дипломатів та дипломатичні бесіди" з курсу дисципліни, яку ми розглядаємо.

Щоб саміт пройшов успішно, потрібно було здійснити величезну протокольно-організаційну роботу. Міністр Б. І. Тарасюк доручив її проводити мені. Розпочав я свою діяльність відрядженням до Львова, і побачене дуже мене вразило. Саміт пропонувалося провести у Будинку науки, який не вмщав і половини делегацій. Жити президентам пропонувалося за містом у котеджному містечку. Причому в одному будинку могли розміститися разом із президентом максимум чотири людини. Частина котеджів була заселена родинами, і їх на період проведення саміту планували виселити. Найцікавіше, що цей план уже практично затвердили в Адміністрації Президента.

Два дні я об'їздив усе місто: дивився будівлі, де можна провести саміт і поселити делегації. Ми зупинилися біля будинку Палацу культури залізничників "Рокс" для проведення головного засідання, а для проживання делегацій підходило лише одне місце — готель "Дністер". Урочисту вечірню вирішили зробити у дзеркальній залі будинку обласної опери. Главою обласної адміністрації тоді був М. В. Гладій, який спочатку сприйняв мої пропозиції негативно, але після детального пояснення повністю з ними погодився.

Згодом я приїхав у Київ та все розповів Тарасюку, а потім і Чернявському. Георгій Володимирович жив колись у Львові та краще за мене знав це місто. Однак, як людина обережна, сказав, що поїде у Львів сам, усе подивиться, а потім прийме рішення. Так і сталося: після повернення Чернявський повністю прийняв мій план і робота закипіла. Необхідно було відремонтувати готель, літовище, приміщення будинку культури. Львів'яни заправили величезні гроші для ремонту фасадів головних будівель міста, проте їхній план

не спрацював.

Президент Л. Д. Кучма затвердив дату проведення саміту, МЗС, своєю чергою, нотами повідомило країнам-учасникам, і у відповідь отримали згоду на участь президентів країн ЦСЄ у саміті. Дипломатичним шляхом було уточнено кількість членів делегацій, що дало змогу їх розселити по номерах готелю. Для кожної делегації був визначений кортеж автомобілів, журналісти пересувалися автобусами окремо. Важливим елементом проведення саміту було розміщення за столом переговорів: вибрали варіант згідно з англійським алфавітом, але Кучма сидів на головному місці за столом — посередині.

На саміті забезпечувався синхронний переклад українською та англійською мовами. Кожній делегації була забезпечена кімната для переговорів у будинку Палацу культури залізничників "Рокс".

14 травня до Львова прибули делегації на чолі з президентами:

- Австрії — Томасом Клестілем;
- Болгарії — Петером Стояновим;
- Румунії — Емілом Константінеску;
- Угорщини -- Арпадом Ѓонцем;
- Словенії — Міланом Кучаном;
- Німеччини -- Романом Герцогом;
- України — Леонідом Кучмою;
- Польщі — Александром Квасневським.

Саме засідання пройшло організовано, крім цього, відбулися і двосторонні зустрічі президентів. Потім був концерт у Львівській опері та урочиста вечірня у Дзеркальній залі, про яку хочу розповісти окремо.

Важливим елементом оздоблення Дзеркальної зали є дзеркала, розташовані одне навпроти одного для її оптичного розширення. Над дверима і вгорі навпроти них возвеличуються чотири жіночі постаті, що уособлюють Любов, Заздрість, Материнство, Гордість. Над дзеркалами хороший настрій створюють зображення чотирьох пір року: весни, літа, осені, зими.

У двох відсіках Дзеркальної зали знаходимо зображення частин світу, що скупчуються навколо Європи — найцивілізованішої, найпрогресивнішої з них. Європу в образі хлопчика, який мандрує з континенту на континент, нагороджують найкоштовнішими своїми скарбами: Азія - перлами та мистецькими витворами японських і китайських художників, Африка — алмазом і страусовим пір'ям, Америка -- золотом.

Три панно плафону відображають: у центрі — Поезію та Музику і Танець — з одного та іншого боку. Дзеркальна зала відкриває вигляд на проспект Свободи, особливо гарний у вечірній час.

Гості були вражені красою Дзеркальної зали, це був справді європейський рівень. Нікому не потрібно було доводити, що Україна — це Європа. Напроти мене сидів президент Польщі Квасневський і весь час із захопленням коментував красу зали, в якій ми обідали. Львівське керівництво попрацювало на славу — на столах були різноманітні українські страви та напої. Біля кожного гостя були розташовані віньєтки з меню урочистого обіду українською та англійською мовами. Зустріч була чудовою. Цей нарис - до розділу з дисципліни ДПЕ — Дипломатичні прийоми.

Наступного дня виникли серйозні проблеми із польською делегацією. Історія поховань орлят бере початок від польсько-української війни 1918-1919 рр. Ідея створення самого пантеону з'явилась на початку грудня 1918 р., але цю роботу над створенням меморіалу перервала війна з армією Будионного. Відновили їх навесні 1921 р., і втілення проекту тривало майже до 1939 р. На некрополі поховано 2589 осіб.

"Меморіал орлят" був зруйнований радянською владою. У 1956 р. центральний надгробок "Могили невідомого солдата" вивезли до Польщі, а решту знесли бульдозерами в 1971 р.

Відновлення меморіалу почалося на межі 1980-х і 1990-х рр. з ініціативи польського бізнесмена Бобровського з фірми Епещорої, що працювала тоді у Львові.

Роботи йшли повільно через політичні ускладнення навколо "меморіалу оборонців". Обурення української сторони викликав напис про "загиблих у боях за Польщу", а також зображення коронаційного "Меча Щербця" — символу польської військової слави. Зазубрини на мечі, згідно з польською легендою, є слідами удару об Золоті ворота в Києві.

Тож влада Львова вирішила, що два президенти покладуть квіти до пам'ятника на могилі невідомого солдата і тим самим відкриють весь меморіал. Водночас історичні надписи символи в інших місцях некрополя поновлені не були. Ситуацію ускладнило і те, що текст

який був вкарбуваний на мармуровій плиті пам'ятника, не був узгоджений із поляками, як з'ясувалося, написаний неграмотно польською мовою. Керівник польського протоколу повідомив про необхідність замінити плиту на чисту, інакше Квасневський на цвинтар не поїде. За півгодини до покладання ми міським головою Василем Куйбідою поїхали на цвинтар, де зрозуміли, що нічого зробити вже неможливо. Там вже було близько тридцяти відеокамер і будь-які роботи викликали увагу з боку тележурналістів.

Ситуація була жахливою. Мені передзвонив секретар РНБО В. П. Горбулін, цікавлячись ситуацією, я пояснив. Володимир Павлович доповів, що слід шукати вихід. І вихід знайшовся. Я взяв дві великі корзини з квітами і поставив їх на могилу, і вони повністю закрили текст. Залишилося місце тільки для корзин президентів. Біля могили поставили: чотирьох міліціонерів і наказали їм нікого близько не допускати. Все це я доповів Горбуліну, а він Кучмі, той дав добро.

Президенти прибули, поклали спочатку вінки до пам'ятника січовим стрільцям, а потім до могили невідомого польського солдата. Кореспонденти запитували Президента України про назву на могильній плиті, той: відповів, що нічого не бачив. З таким самим питанням вони звернулися до Президента Польщі, на що почули: "Що ви не чули, ще вам сказав мій український колега?" На цьому інцидент було вичерпано. Вночі плиту замінили на пусту, а вранці під'їхало кілька польських телеоператорів і в розпачі, без сенсації повернулися у Польщу.

Головним результатом Львівського саміту було те, що Україну прийняли повноправним членом неформального клубу президентів країн ЦСЄ. Л. Д. Кучма давно прагнув приєднання до цієї спільноти, але вийшло ще краще — українського президента не тільки прийняли до цього клубу, а він став господарем чергового зібрання.

Ще одну важливу деталь хочу підкреслити, без якої успіх проведення цього заходу був неможливий. Йдеться про ставлення до його проведення львів'ян. Усі, з ким мені довелося співпрацювати, були максимально налаштовані на результат. І голова обласної адміністрації М. В. Гладій, і міський голова В. С. Куйбіда, і прості люди — від будівельника до прибиральниці у готелі прагнули зробити свій внесок у справу гідної підготовки саміту. Отже, під час підготовки та проведення саміту була здійснена величезна протокольна робота, без якої успіх цього зібрання був би під великим питанням. Усім нам, хто був задіяний у підготовці цього заходу, потрібно було використати теоретичні знання, які ми отримали під час вивчення дисципліни ДПЕ, та практичні навички дипломатичної роботи.

Література

1. Молочков Ф. Ф. Дипломатический протокол и дипломатическая практика / Ф. Ф. Молочков. — М.: Междунар. отношения, 1977. — 248 с.
2. Галушко В. П. Діловий протокол та ведення переговорів: навч. посіб. / В. П. Галушко. — Вінниця, 2002.
3. Колошник Г. М. Вступ до дипломатичного протоколу та ділового етикету: навч. посіб. / Г. М. Колошник. - К., 2007.
4. Сардачук П. Д. Дипломатичне, представництво: організація і форми роботи: навч. посіб. / П. Д. Сардачук, О. П. Кулик. — [2-ге вид.]. — К., 2008.
5. Резніченко В. /. Довідник-практикум офіційного, дипломатичного, ділового протоколу та етикету / В. і. Резніченко (у співавт.). — К., 2003.
6. Сагайдак О. П. Дипломатичний протокол і етикет / О. П. Сагайдак. — [2-ге вид.]. — К., 2006. — 380 с.
7. Шинкаренко Т. І. Дипломатичний протокол та етикет: навч. посіб. / Т. І. Шинкаренко. — К., 2007.
8. Українська дипломатична енциклопедія: у 2 т. / редкол.: Л. В. Губерський (голова) та ін. — К.: Знання України, 2004.-Т. 2.
9. Українська дипломатична енциклопедія: у 2 т. / редкол.: Л. В. Губерський (голова) та ін. — К.: Знання України, 2004. - Т. 1.

Розкрито значення дипломатичного протоколу та етикету для дипломатичної роботи і склад компетенцій, якими у результаті вивчення дисципліни ДПЕ має опанувати студент. Аналізується українська практика підготовки самітів на найвищому рівні. На конкретному прикладі окреслено ключові

моменти у підготовці таких візитів, а також детально розглянуто роль Головного департаменту Державного Протоколу та Церемоніалу Адміністрації Президента України та МЗС у цій справі.

The value of diplomatic protocol and etiquette for diplomatic work is determined. The composition of competencies that are as a result of the discipline PD has a master student is highlighted. Ukrainian practice of summits preparation at the highest level is analyzed, a specific example outlined key points in the preparation of such visits, as well as is considered in detail the role of the Department of State Protocol and Ceremonial Presidential Administration of Ukraine and Ministry of Foreign Affairs in this matter.

Определено значение дипломатического протокола и этикета для дипломатической работы и состав компетенций, которыми в результате изучения дисциплины ДПЭ должен овладеть студент. Анализируется украинская практика подготовки саммитов на высшем уровне, на конкретном примере обозначены ключевые моменты в подготовке таких визитов, а также детально рассмотрена роль Главного департамента государственного Протокола и Церемониала Администрации Президента Украины и МИД по этому делу.

